

VYBRANÉ PROBLÉMY TEORIE VÝCHOVY

AUTORITA VE VÝCHOVĚ

Hannah Arendtová × Jean Houssaye × Eirick Prairat

Výchozí problém: Je asymetrie mezi dospělým a dítětem podmínkou výchovy, nebo problémem, který má výchova překonávat?

1. Pojmové pole

Při četbě rozlišujte zejména: autorita – moc – násilí – donucení – kázeň – legitimita – poslušnost – odpovědnost – autonomie – závislost – interdependence.

Před četbou si zkuste odpovědět: Z čeho může učitel odvozovat právo něco po žákovi požadovat? Z funkce, vědění, zkušenosti, odpovědnosti, souhlasu žáků – nebo z něčeho jiného?

2. Hannah Arendtová: autorita jako odpovědnost za svět

Pramen: Arendt, H. (1961/2006). The Crisis in Education. In Between Past and Future. Penguin.

Pro Arendtovou je dítě nově příchozím do světa, který existoval před jeho narozením. Výchova proto spojuje odpovědnost za dítě s odpovědností za společný svět.

“In education this responsibility for the world takes the form of authority.”

Pracovní překlad: Ve výchově nabývá tato odpovědnost za svět podoby autority.

“The authority of the educator and the qualifications of the teacher are not the same thing.”

Pracovní překlad: Autorita vychovatele a kvalifikace učitele nejsou totéž.

“This is our world.”

Arendtová tak autoritu neztotožňuje s převahou, násilím ani pouhou odborností. Pedagog reprezentuje před dítětem svět, za který přijímá odpovědnost.

Otázky k Arendtové

1. Z čeho přesně plyne autorita učitele?
2. Proč podle Arendtové nestačí odborná kvalifikace?
3. Znamená odpovědnost za svět povinnost existující svět obhajovat?
4. Jak lze současně uchovávat svět a připravovat dítě na jeho proměnu?
5. Může podle Arendtové existovat výchova bez asymetrie mezi dítětem a dospělým?

3. Jean Houssaye: co když je problémem autorita sama?

Prameny: Houssaye, J. (1995/2007). Autorité ou éducation? ESF; Houssaye, J. (1998). Le rapport de l'enseignant à l'autorité. Migrants-Formation, 112, 118–133.

Houssaye neposouvá pouze otázku od špatné k dobré autoritě. Zpochybňuje samozřejmý předpoklad, že autorita musí být konstitutivní součástí pedagogického vztahu. Problém může spočívat už ve vztahu závislosti, v němž jedna strana disponuje oprávněním určovat pravidla druhé.

Jeho alternativa směřuje od závislosti k interdependenci a k takovým pravidlům společného života, na jejichž konstituci se podílejí členové společenství.

Klíčová otázka: Proč předem předpokládáme, že učitel autoritu potřebuje?

Otázky k Houssayemu

6. Je možné oddělit autoritu od mocenské asymetrie?
7. Znamená odmítnutí autority odmítnutí pravidel?
8. V čem se interdependence liší od prosté rovnosti rolí?
9. Kdo rozhodne v situaci, kdy společná dohoda není možná?
10. Může být vztah učitele a žáka skutečně vztahem rovných?

4. Eirick Prairat: lze autoritu rekonstruovat?

Pramen: Prairat, E. (2012). L'autorité éducative au risque de la modernité. Recherche & formation, 71.

Prairat představuje prostřední, ale nikoli kompromisní pozici. Odmítá redukovat autoritu na donucení či dominanci a ptá se, zda moderní pedagogika může uchovat autoritu jako legitimní vztah, aniž by se vracela k autoritářství.

Pro četbu sledujte zejména otázku, zda autorita může být legitimní právě tím, že umožňuje druhému postupně vstoupit do společného světa a osamostatnit se.

5. Střet pozic

Tvrzení	Arendtová	Houssaye	Prairat	Nelze rozhodnout
Výchova předpokládá asymetrický vztah.				
Autorita není totéž co násilí.				
Dítě vstupuje do světa, který nevytvořilo.				
Pravidlo získává legitimitu účastí těch, kterých se týká.				
Úkolem učitele je převzít odpovědnost za svět.				
Závislost na vychovateli má být překonávána.				
Rovnost osob neznamena symetrii pedagogických rolí.				

Každé přiřazení doložte argumentem z textu. Pokud tvrzení autora zjednodušuje, upravte je tak, aby bylo přesnější.

6. Případová “studie”

Vysokoškolský učitel stanoví, že každý student musí během semestru přečíst dvě celé odborné knihy. Studenti namítají, že v době elektronických zdrojů a generativní AI není takový požadavek smysluplný. Navrhují, aby si skupina sama stanovila, jak prokáže porozumění tématu. Učitel odmítne: „Jsem odpovědný za obsah tohoto předmětu a četbu těchto knih považuji za nezbytnou.“

Skupina A – Arendtová: Za jakých okolností je toto jednání legitimním výkonem pedagogické autority?

Skupina B – Houssaye: Proč může být problematická už samotná struktura učitelova rozhodnutí?

Skupina C – Prairat: Lze rozhodnutí učitele obhájit, aniž bychom autoritu ztotožnili s pouhou institucionální mocí?

Poté si skupiny stanoviska vymění a formulují nejsilnější námitku proti pozici, kterou původně hájily.

7. Závěrečná syntéza

Musíme si mezi Arendtovou a Houssayem skutečně vybrat?

Zvažte, zda lze autoritu chápat jako vztah, jehož legitimita nespočívá v udržování závislosti, ale právě v odpovědnosti za postupné osamostatnění druhého.

Individuální úkol

Napište maximálně 300 slov na téma: „Může existovat pedagogická autorita, která současně respektuje rovnost vychovatele a vychovávaného?“ Použijte Arendtovou i Houssayeho; rozlište rovnost osob od symetrie rolí; využijte Prairata jako možnou rekonstrukci problému a uveďte alespoň jednu námitku proti vlastnímu stanovisku.

8. Literatura

Arendt, H. (2006). The crisis in education. In *Between past and future: Eight exercises in political thought*. Penguin. (Původní esej 1954; knižně 1961.)

Houssaye, J. (2007). *Autorité ou éducation? Entre savoir et socialisation: Le sens de l'éducation* (3e éd.). ESF. (Původní vydání 1995.)

Houssaye, J. (1998). Le rapport de l'enseignant à l'autorité. *Migrants-Formation*, 112, 118–133.

Prairat, E. (2012). L'autorité éducative au risque de la modernité. *Recherche & formation*, 71.

Poznámka: Krátké citace jsou určeny k interpretační práci; ostatní formulace jsou pracovní shrnutí a parafráze.